

Etikai kódex

A *Könyvtári Figyelő* idei második számában olvasható *Papp István Etikai kódex a magyar könyvtárosok számára. Háttéranyag* című nagyszabású tanulmánya, valamint az MKE Etikai Bizottság tagjainak hozzászólása e háttéranyaghoz. Hogy kell-e, és ha igen, milyen etikai kódex számunkra, könyvtárosok számára, az a kérdés, és ehhez a kérdéshez nyújt jóval több mint háttéranyagot Papp István remek írása, ezt boncolják a hozzászólók is. Ám a téma – természetéből következően – nemcsak egyetlen, bármily zseniális szakember és egyetlen bizottság dolga, hanem édes mindannyiunké. A *Könyvtári Figyelő* utal is arra, hogy, idézzük: „A további hozzászólásokat a gyorsabb tájékoztatást adó Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (3K) c. folyóiratban olvashatják”. Mi is így gondoljuk. Szeretnénk, ha a könyvtárosi etikai kódexhez – a legkülönbözőbb szempontokból – sokan hozzászólnának a szakmából. Lehet hozzászólni a háttéranyag ismeretében is, de anélkül is. Minden hozzászólást, javaslatot, megjegyzést szívesen látunk és örömmel közlünk. Reméljük – lévén mindannyiunk ügyéről szó – nem fogunk hoppon maradni. Ezúttal azonban, mintegy indításként, nem egyes hozzászólásokat teszünk közzé, hanem – más kárán tanul az okos – néhány más, de azért (talán) rokon szakma etikai kódexéről hoznánk beszámolókat. Ecce:

SZAKMAI ETIKAI KÓDEX PEDAGÓGUSOKNAK

Tanulmányok, normák és esetleírások. Szerk. Hoffmann Rózsa. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003.

A pedagógus etikai kódex 70 oldal terjedelmű, amelynek nagyobb hányadát, 53 oldalt a megértést, a kódex szükségességét hangsúlyozó írások teszik ki. Maga a kódex igen tömör, egyszerű bővített mondatokban fogalmaz.

- A célok, a megszólítottak köre

Hoffmann Rózsa bevezetőjében a mesterség és hivatás kérdésére keresi a választ. Ezt követően a közelmúltban a pedagógus életpályát befolyásoló változásokról, a közoktatás szabályozási, képzési hiányosságairól szól, és megállapítja: „nincs pályaképünk, hivatástudatunk” (ti. a pedagógusoknak). A kódex elkészítésének, megjelentetésének okai között a presztízshiányt is megemlíti, abban bizakodván, hogy hatására széles körben ismert lesz a pedagógus személyisége, munkája, pályája.

Pontosan meghatározza azoknak a körét, akiknek szól a kódex: pedagógusok, partnereik (diákok és szüleik) és fenntartók.

- A keletkezés körülményei

Az etikai kódex létrejöttének körülményei sok tekintetben hasonlítanak a könyvtáros etikai kódex már megindult és a továbbiakra tervezett munkájához:

A kiindulás éve 1994 volt. Az alaphelyzetet a következők jellemezték:

- kamara nem létezett, így nem volt kötelező tagság sem, pedig a kódex egyértelmű, teljes körű elfogadásának ez lenne a feltétele;
- a kódexet egy „alulról, illetve belülről jövő kezdeményezés”, a Független Pedagógiai Fórum vállalta föl; ez azonban azt is jelenti, hogy csak csatlakozásra lehet felszólítani a nevelőtestületeket, pedagógusokat. de a dokumentumnak nincs általánosan kötelező érvénye. Ugyanakkor a szerzők az önkéntességben nagyobb hatóerőt tétéleztek föl;
- a kódex készítői az óvodától az egyetemig minden területét lefedik a pedagógiának.

- A kódex készítésének lépései

Az előkészítő szakaszban több tanulmány készült a témához:

- megvizsgálták a humán szféra már létező etikai kódexeit;
- hatástanulmány készült a pedagógusok körében, amely azt vizsgálta, hogy szükséges-e és mit tartalmazzon az etikai kódex;
- figyelembe vették a témához szorosan kapcsolódó meghatározó jelentőségű dokumentumokat.

A következő fázist a tervezet bemutatása jelentette a szakajtónak, a megyei pedagógiai intézeteknek és a pedagógus szakmai szervezeteknek. A cél a minél szélesebb körű megvitatás volt. A beérkezett vélemények összegezése után az újabb változat ismét a szakmai szervezetekhez került, és szakmai tanácskozásokon is megvitták.

- A fórumokon a kódexet a pedagógus társadalom alapvetően elfogadta. Akadtak olyanok, akik a hiányokat sorolták, voltak, akik szűkítették volna a kódex tartalmát. A végleges szöveget úgy kellett megalkotni, hogy az valamennyi intézménytípus, valamennyi munkakör, valamennyi világnézet és minden pedagógiai iskola képviselőjének elfogadható legyen.

A fórumokon fölmerült az aktualitás kérdése (sokan az egzisztenciális kérdéseket fontosabbnak érezték). Vitát váltott ki a kódex műfaja is, sokan ugyanis úgy gondolták: csak az etikai normák kerüljenek bele, az elvárások ne (a pedagógus etikai kódex ugyanis az állam felé is megfogalmaz elvárásokat), mivel a morális felelősség nem csak a pedagógusokat terheli. A kódex vitatott pontjait külön magyarázattal látták el a kötet szerzői. Ilyen volt például a pedagógusképzés, a politikamentesség, a pályaalakalmasság, a pedagógus személyisége, jogok és kötelességek az iskolában (például munkaidő), az osztályfőnöki munkakör, a pedagógusok munkájának mérése.

Barlai Róbertné, a kódex kidolgozóinak egyike összefoglaló tanulmányában bemutatja más hivatások már elkészült etikai kódexeit, összegzi azok hasonlóságait. Megállapítja, hogy valamennyi az emberek közötti korrekt, nyílt, személyközpontú magatartás kialakítását, szabályozását szolgálja a szakma sajátosságainak megfelelően. Általában szakmai kamarák, szervezetek fogalmazzák meg, azok tagsága hagyja jóvá, és ezután kötelező érvényűek lesznek.

Közérthető stílus és rövid (3–10 oldal) terjedelem jellemzi őket. Meghatározzák a felelősség határait, a normarendszer megszegőinek büntetését (jogi következmény nélkül), illetve azt, hogy hova kell fordulni panasz esetén.

A következő fejezetben az etikai kódex megalkotását indokló történelmi visszatekintés mellett a kódex forrásaival foglalkozik Ambrus Attiláné. Az etikai kódex munkálataival egy időben Pecsénye Éva felmérést készített a témában szülők, pedagógusok és diákok körében. A vizsgálat módszere interjú és kérdőívek voltak. Ennek tapasztalatai is a kódex fontosságát, szükségességét igazolták.

Az ismertetett bevezető fejezetek után a következő témákkal foglalkozik a pedagógus etikai kódex:

- a szakmai etikai kódex érvényességi köre;
- képzés, továbbképzés;
- a pedagógus helye a társadalomban;
- munkája, személyisége;
- a pedagóguspálya;
- egészségügyi és életkörülmények;
- jogok és kötelességek az iskolában;
- kapcsolat a tanítványokkal;
- kapcsolat a szülővel;
- a pedagógus egyéb szakmai kapcsolatai;
- további etikai követelmények;
- a pedagógusok munkájának ellenőrzése és értékelése.

Hock Zsuzsanna

ETIKAI KÓDEX A SANOFI-SYNTHELABO VÁLLALATCSOPORT BESZERZÉSI TEVÉKENYSÉGÉHEZ

Belső használatra szánt dokumentum, hozzáférhető a vállalati intrancten.

A cégcsoport minden alkalmazottjára érvényes, általános alapelveket tartalmazó etikai kódex mellett az etikai szempontból különösen érzékeny területek kidolgozták a saját tevékenységükre vonatkozó kódexüket a SANOFI által megadott irányelvek alapján. Ezek egyikét, a beszerzési terület etikai kódexét mutatom be.

A kódex jelmondata – „Soha ne tedd másokkal azt, amit nem szeretnél, ha mások tennének veled” – frappánsan fogalmazza meg az e területre érvényesnek szánt etikai alapelvek lényegét. Az ezután következő szöveg azonban inkább tűnik meglehetősen szigorú szabálygyűjteménynek, mintsem segítő szándékú etikai iránymutatásnak.

A fő pontok:

- Kapcsolat a beszállítókkal
 - Magatartás és stílus
- Szigorúan betartandó szabályok
 - Megvesztegetési kísérlet esetén
 - Ajándék elfogadása esetén

- Protokolláris fogadások vagy utazások esetén
- Érdeütközések
- Kormány-, illetve közalkalmazottaknak történő juttatás
- Külföldi utazások és importkorlátozások
- A konkurenciaharcban alkalmazott módszerek

A fenti pontok kifejtése tulajdonképpen az etikai kódex tartalma, amely egyben iránymutatás arra vonatkozóan, mit várnak el az e területen dolgozó munkatársaktól.

Külön hangsúlyt kap a magatartás és stílus mind a külső, mind a belső kapcsolatok esetében.

A kódex a szigorúan betartandó szabályok címszó alatt tárgyalja a megvesztegetési kísérletek kezelését. Az elvi álláspont lényege: nem szabad elfogadni és adni sem olyan ajándékot, amely alkalmas arra, hogy befolyásolja a partnerrel kapcsolatos döntéseket, vagy hogy hátrányos helyzetbe hozza a vállalatot. A megvesztegetési kísérletek kategorikus visszautasításának kötelezettségét kiterjeszti a családtagokra is.

Az elfogadható ajándékok körébe csak promóciós, illetve reklámtermékek, valamint a szokásos mértékű meg nem haladó ital-ajándékok tartozhatnak.

A kormány-, illetve közalkalmazottakra vonatkozó passzus deklarálja, hogy semmilyen pénzösszeget, szolgáltatást, meghívást vagy más értéket nem engedélyez közvetlenül vagy közvetve felajánlani sem a magyar sem a külföldi kormány, illetve közalkalmazott számára.

Az érdeütközések pontban a vállalati érdeket egyértelműen alárendeli az egyéni érdekeknek: „az alkalmazottak személyes érdekeltsége soha nem kerülhet összeütközésbe a SANOFI vállalatcsoport érdekeivel”.

Végül kitér a konkurenciaharcban elfogadható, illetve nem alkalmazható módszerekre, valamint a bizalmas információk birtokába jutott munkavállalókra vonatkozó szigorú titoktartási kötelezettségekre. (Például a távozó felső vezető három évig nem vállalhat munkát konkurens cégnél.)

A fent leírtak számomra azt tükrözik, hogy ez a négy oldalas dokumentum inkább egy minden részletre kiterjedő – a területen dolgozó alkalmazottak számára kötelező érvényű – szabálygyűjtemény, amelynek megszegése jogi következményeket von maga után, nem pedig egy, a „jog alatti szinten” rögzített valódi etikai kódex.

Süttő G. Ildikó

A KÖZTISZTVISELŐK ETIKAI KÓDEXE

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2000. május 11-én elfogadott Rec(2000)10 számú Ajánlás és indokolása. Bp., Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, 2001.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000. május 11-én fogadta el a Rec(2000) számú Ajánlását a köztisztviselők etikai kódexével kapcsolatban. Az ide

vezető út azonban hosszú és bonyolult volt. Az Európa Tanács tagállamai felismerték, hogy „a korrupció súlyos fenyegetést jelent a demokráciára, a jogállamra, az emberi jogokra”. Egyetértettek abban, hogy az Európa Tanács mint ezen jogok védelmezőjének fő európai szervezete köteles válaszolni erre a fenyegetésre. Az előkészítő munka bonyolultságát jól jellemzi a munka főbb állomásainak a felsorolása:

- az Európai Igazságügyi Miniszterek Konferenciáján az Európa Tanács előterjesztette a korrupcióellenes harcra vonatkozó kezdeményezését (Málta, 1994);
- a Miniszteri Bizottság létrehozta a Korrupcióval Foglalkozó Multidisziplináris Munkacsoportot (GMC). Felkérték a Munkacsoportot többek között mintajogszabályok és az egyes szakterületekre vonatkozó etikai kódexek kidolgozására (1994);
- a GMC megkezdte munkáját (1995);
- a Munkacsoport által elkészített Korrupció-ellenes Akcióprogramot elfogadta a Miniszteri Bizottság (1996);
- az Európai Igazságügyi Miniszterek 21. Konferenciáján a miniszterek kifejezték azon kívánságukat, hogy a Korrupció-ellenes Akcióprogram megvalósítása felgyorsuljon, továbbá bejelentették, hogy figyelemmel kísérik a köztisztviselők etikai kódexének kidolgozását (1997);
- a Miniszteri Bizottság 101. ülésén elfogadta a korrupció-ellenes harc húsz irányelvéről szóló határozatot. Ebben kimondják, hogy az államok kötelesek elősegíteni a megfelelő korrupció-ellenes jogszabályok kidolgozását, többek között etikai kódexekét, amelyek a köztisztviselőktől elvárható magatartást szabályozzák (1997);
- a GMC Közigazgatási és Alkotmányjogi Munkacsoportja hat alkalommal tartott ülést (1997–1999);
- a GMC 18. és 19. ülésén vizsgálta meg az ajánlástervezetet és a mellékletként csatolt etikai kódex mintát (1999);
- a GMC megvizsgálta a Jogi Együtműködési Európai Bizottság vonatkozó álláspontját is, és jóváhagyta (2000);
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000 májusában, a 106. ülésén fogadta el az Ajánlást.

Az előkészítő munka mozzanatainak a bemutatását azért tartom fontosnak, hogy lássuk, milyen körülmények között készült egy viszonylag rövid szövegű (az Ajánlás 16 bekezdésből, az etikai kódex 28 cikkből áll) szabályrendszer megalkotása.

Az Ajánlás néhány általános elvre hívja fel a figyelmet, részletező szabályokat nem tartalmaz. Rögzíti, hogy az Európa Tanács célja a tagállamok közötti nagyobb egység megteremtése. A demokratikus társadalmakban a köztisztviselőknek alapvető szerepük van. Megfelelő feltételekkel kell rendelkezniük feladataik szakszerű ellátásához. Kiemeli, hogy a köztisztviselők a közigazgatás kulcsszereplői, különleges feladataik és kötelezettségeik vannak, ezért megfelelő jogi és anyagi háttérrel kell rendelkezniük. Leszögezi, hogy a korrupció komoly fenyegetést jelent a jogállamra, a demokráciára, az emberi jogokra, a méltányosságra és a szociális jogokra. Ajánlja továbbá a tagállamoknak a köztisztviselőkre vonatkozó nemzeti etikai kódexek létrehozását, és mellékel egy mintát is (Köztisztviselők etikai kódexe).

A kódex az alábbi részekből áll:

- értelmező rendelkezések és hatály;
- a kódex célja;
- általános rendelkezések;
- bejelentési kötelezettség;
- az elfogultság;
- az elfogultság bejelentése;
- összeférhetetlenség;
- politikai és egyéb köztevékenység;
- a köztisztviselő magánéletének védelme;
- az ajándékok;
- a jogtalan előnyre vonatkozó ajánlat;
- a mások általi befolyásolás veszélye;
- a hivatali helyzettel való visszaélés;
- a közigazgatási szervek adatkezelése;
- a hivatali és közforrások;
- a megbízhatóság vizsgálata;
- a vezető beosztású köztisztviselő felelőssége;
- a köztisztviselői jogviszony megszűnése;
- az egykori köztisztviselőkkel való kapcsolattartás;
- a kódex tiszteletben tartása és a szankciók.

A kódex felépítése is jól tükrözi, hogy a dokumentum megalkotásával az alapvető cél a korrupció-ellenes harc volt. Az etikai kódex stratégiája a következő alappillérekre épül:

- a felelős beosztásban lévő személyek által támogatottnak kell lennie;
- a megelőzésen és a nevelésen kell alapulnia;
- minden rendelkezése alapvető fontosságú.

Megfogalmazói nem kevesebbet állítanak, mint hogy a megfogalmazott etikai kódex hatást gyakorolhat a köz- és magánszférára irányadó erkölcsi szabályok fejlődésére. Különösen érdekes – és a magyarországi tendenciákkal nem feltétlenül egybevágó – az az elgondolás, hogy a kódexnek a nevelésen kell alapulnia. 2002 tavaszán ugyanis a Belügyminisztérium és a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezete szervezésében kérdőíves felmérés készült, amelynek témája „A köztisztviselők etikai értékorientációja” volt. A válaszok alapján megállapítható, hogy „az emberek egymás iránti bizalmának alakulását tendenciaszerű csökkenés jellemzi. Ez alapvetően felveti azt a kérdést, hogy az erkölcsi szabályok épülhetnek-e kizárólag a bizalom elvére, vagy szükséges jogi jellegű szankciót előírni. A kérdés megválaszolásához figyelembe kell venni a magyar közigazgatás hagyományos kötődését ahhoz a szemlélethez, hogy az életviszonyok alakításának, a társadalmi problémák kezelésének egyik legeredményesebb eszköze a jogi szabályozás lehet”. Csak remélni merem, hogy a könyvtárosoknál a bizalmi elv erősebben érvényesül, bizottságunk azonban nem kerülheti meg ennek a kérdésnek a vizsgálatát.

Érdeemes felhívni a figyelmet a nyelvezet kérdéseire. A kódex egyértelmű megfogalmazásra törekszik: nem a jogszabályok és szabályzatok nyelvezetét használ-

ja. Olyan olvasók számára készült, akik nem rendelkeznek jogi képzettséggel. Inkább gyakorlati tanácsokat tartalmaz, mint jogi rendelkezéseket. Ez a megoldás feltétlenül iránymutató lehet a könyvtáros etikai kódex elkészítésére.

Érdekes fordulatot találhatunk az első cikkben megfogalmazott értelmező rendelkezések sorában: „A jelen kódex alkalmazásában köztisztviselő minden közigazgatási szervnél alkalmazásban álló személy.” Ez tehát azt jelenti, hogy nem kizárólag a felsőfokú végzettséggel rendelkező, döntési helyzetben lévőket tekintik „köztisztviselőnek”, hanem például a középfokú végzettséggel rendelkezőket, a kisegítő jellegű tevékenységet folytatókat is. Számomra ez a megoldás nagyon szimpatikus, bár tisztában vagyok vele, hogy a könyvtárosi etikai kódex megalkotásánál ez komoly vitapont lesz. Úgy gondolom azonban, hogy egy közigazgatási intézmény és egy könyvtár is egészsésként jelenik meg a nagyközönség előtt. A tapasztalatok szempontjából jelentéktelen a szolgáltatást igénybe vevő szempontjából, hogy például ki miatt nem sikerült a szükséges információhoz hozzájutnia.

Figyelemre méltó javaslat a második cikkely rendelkezése is, hogy ti. a kódex képezze a köztisztviselők munkafeltételeinek részét. Ennek megvalósítása ugyanis nagyon komoly kötelező erőt jelenthet a szabályok betartása és betartatása tekintetében. Ennek a rendelkezésnek az alkalmazása azt is jelenti, hogy a szabályok a tényleges munkaviszony idejére szólnak. Természetesen ismerünk olyan szabályozásokat is, amelyek a jogviszony megszűnése után is vonatkoznak az alkalmazottra. Ilyen rendelkezéseket találhatunk a köztisztviselőkre és a politikusokra nézve is. Megítélésem szerint a könyvtárosok esetében ilyen szabályok alkalmazása túlzott követelményeket jelentene.

Az általános rendelkezések szerint a köztisztviselő tisztességes, részrehajlás nélküli, lelkiismeretes, méltányos és igazságos, politikailag semleges módon, kizárólag a köz érdekében látja el feladatait, továbbá az állampolgárokkal való kapcsolattartása során udvarias magatartást tanúsít. Ez a megfogalmazás főbb megállapításaiban alkalmazható a könyvtárosok tevékenységére is. A kódex számos további szabálya a korrupció-ellenes harc jegyében született, így a könyvtárosok számára alkalmazásuk nem indokolt. A közigazgatási szervek adatkezelésére vonatkozó rendelkezések azonban irányadóak lehetnek számunkra is. Így például a köztisztviselő kizárólag a vonatkozó jogszabályokkal és kötelezettségekkel összhangban közölhet adatokat. Köteles az általa kezelt vagy megismert adatok biztonságát és bizalmasságát megőrizni. Nem terjeszthet téves vagy pontatlan adatokat.

Figyelemre méltó a vezető beosztású köztisztviselőkre vonatkozó egyik szabály: „köteles saját magatartására alapozva jó erkölcsi példát mutatni.” Ez természetesen minden szakmára igaz, így a könyvtárosra is.

Végül óvnunk kell magunkat attól, hogy bizottságunk úgy tekintsen magára, mintha örökéletű erkölcsi normák kidolgozására lenne képes. Ezért is megszívlelendő a köztisztviselők etikai kódexének záró rendelkezése: „A közigazgatás a jelen kódex rendelkezéseit rendszeresen felülvizsgálja”.

Redl Károly